

POSTUPAK ZA LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

1. Pravna i poslovna sposobnost su dva osnovna atributa fizičkog lica u sferi građanskog prava, dve komponente koje određuju njegov statusni položaj¹⁾. Oba ova dva osnovna atributa ne stiču se i ne gube istovremeno.

Pravna sposobnost je nerazdvojno vezana za život svakog čoveka i zato se redovno stiče rođenjem. I nerođenom detetu, začetku u majčinoj utrobi, pravo priznaje pravni subjektivitet pod uslovom da se živo rodi. Pravna sposobnost prestaje smrću²⁾. Život je jedini uslov, jedina pretpostavka za sticanje pravne sposobnosti i ona traje dok traje i život.

Poslovna sposobnost³⁾ je pravni izraz ili pravna posledica čovekovog života i zdravlja. Ona se stiče kad su ispunjena dva „prirodna uslova”, dve „prirodne pretpostavke”: određeno doba života (određeni uzrast) i zdravlje. Ona se stiče kad nastane određeno doba života i oceňuje se prema uzrastu i psihofizičkom zdravlju tako da su do punoletstva merodavne godine života a posle navršene osamnaeste godine merodavno je isključivo zdravlje.

Poslovna sposobnost prestaje usled redovnih i vanrednih okolnosti. Redovna okolnost zbog koje poslovna sposobnost prestaje je smrt⁴⁾. Poslovna sposobnost izuzetno prestaje i u toku života punoletnog lica i to, po pravilu, kad dođe do poremećaja u njegovom telesnom i duševnom zdravlju. U tom slučaju poslovna sposobnost može da bude oduzeta. Oduzimanje poslovne sposobnosti u zakonodavstvu se naziva „lišenjem poslovne sposobnosti”. Do lišenja poslovne sposobnosti dolazi kad budu ispunjeni određeni uslovi koji su zakonom predviđeni.

¹⁾ Detaljno o tome: Mitić, M. — Fizičko lice, Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu, 1978, str. 76.

²⁾ Nadležni organ može jedno fizičko lice proglašiti umrlim kad budu ispunjeni određeni uslovi zakonom predviđeni. Smatra se da lice koje je proglašeno umrlim ne gubi ni pravnu ni poslovnu sposobnost jer se može ispostaviti da je živo i zato, ako se dokaže da je to lice živo, svi pravni uslovi koje je ono eventualno zaključilo ostaju na snazi. (Tako npr.: Perić, B. — Struktura prava, Zagreb, 1980, str. 80; Vuković, M. — Opći deo građanskog prava, Zagreb, 1959, str. 247. Suprotno: Stojanović, D. — Uvod u građansko pravo, Beograd, 1974, str. 205 — 206)

³⁾ Termin „poslovna sposobnost”, kojim se označava sposobnost da se poslovnim radnjama stiču prava i obaveze, upotrebljava se u teoriji i u zakonodavstvu kao opšte prihvaćeni termin mada se, umesto ovog termina u literaturi koriste i drugi termini kao npr. termin „delatna sposobnost”.

⁴⁾ U teoriji ima shvatanja da poslovna sposobnost prestaje i proglašenjem nastalog lica za umrlo (npr. Stojanović, D. — op. cit. str. 208) mada ima i suprotnih shvatanja (npr. Vuković, M. — op. cit. str. 257).

Po čl. 274. Zakona o braku i porodičnim odnosima SR Srbije⁵⁾ potpuno se lišava poslovne sposobnosti punoletno lice koje nije sposobno za normalno rasuđivanje zbog duševne bolesti, duševne zaostalosti ili kojeg drugog uzroka te zbog toga nije u stanju da se samo brine o svojim pravima i interesima, dok se delimično lišava poslovne sposobnosti ono punoletno lice koje svojim postupcima ugrožava svoja prava i interes ili prava i interes drugih lica zbog duševne bolesti, duševne zaostalosti, zloupotrebe alkohola ili opojnih sredstava, staračke iznemoglosti ili drugih sličnih razloga. Lišenje poslovne sposobnosti se vrši u naročitom sudskom postupku, po pravilima vanparničnog postupka. Sudski postupak je neophodan jer on pruža maksimalnu garanciju da će svestrano biti ispitano i objektivno utvrđeno da li su ispunjeni uslovi za lišenje poslovne sposobnosti i da eventualno neće doći do zloupotrebe ovog instituta. U ovom postupku sud ispituje da li postoje razlozi za lišenje poslovne sposobnosti, utvrđuje da li su ispunjeni zakonski uslovi da se neko punoletno lice liši poslovne sposobnosti i donosi odluku kojom se jedno lice, potpuno ili delimično, lišava poslovne sposobnosti. Propisivanjem postupka za lišenje poslovne sposobnosti zakonodavac je onemogućio eventualne zloupotrebe u pogledu ličnog stanja fizičkog lica i istovremeno obezbedio staranje o ličnosti onih koji nisu u stanju da se sami staraju o svojim pravima i interesima i koji mogu svojim postupcima da ugrožavaju interes drugih lica.

2. Postupak za lišenje poslovne sposobnosti je poseban vanparnični postupak koji spada u grupu postupka za uređenje ličnih stanja. Ovaj vanparnični postupak obuhvata pravila po kojima se postupa kad postoji potreba da se neko punoletno lice potpuno ili delimično liši poslovne sposobnosti zbog toga što prema stepenu sposobnosti za normalno rasuđivanje nije u stanju da se samo brine o svojim pravima i interesima. Pored postupka za lišenje poslovne sposobnosti postoji i postupak za vraćanje poslovne sposobnosti.

3. Postupak za lišenje poslovne sposobnosti, kao i postupak za vraćanje poslovne sposobnosti, je postupak koji se vodi, pre svega, u interesu lica koje je u pitanju, o čijem se ličnom statusu radi. Ovaj postupak se vodi radi zaštite onih lica koja su nesposobna da se sama brinu o svojoj ličnosti i sopstvenim pravima i interesima. Međutim, lišavanjem ovih lica poslovne sposobnosti štiti se istovremeno i njihova okolina odn. porodica koja je najčešće njihovim postupcima i ugrožena. Ovaj postupak se isto tako vodi i u interesu celokupne zajednice jer se na ovaj način sprečava da jedno lice nanosi štetu drugima. Sprovođenjem ovog postupka omogućava se da se preduzme lečenje ovih lica i da im se eventualno omogući izlečenje, te se tako ostvaruje ne samo briga već se ostvaruje i staranje o ovim licima i njihova zaštita.

4. Postupak za lišenje poslovne sposobnosti je vanparnični postupak koji spada u zakonodavnu nadležnost republike i pokrajina. Ovaj postupak uređuju republike i pokrajine svojim propisima jer se radi o proceduri u pogledu onih društvenih odnosa koji su u njihovoj isključivoj zakonodavnoj nadležnosti. Materijalnopravne odredbe koje se odnose na uslove ili razloge za lišenje poslovne sposobnosti sadržane su

⁵⁾ Sl. glasnik 22/80 od 7. 6. 1980, u daljem tekstu ZBPO.

u republičkim odn. pokrajinskim zakonima o braku i porodici ili u zakonima o starateljstvu, u odredbama koje se odnose na starateljstvo nad licima lišenim poslovne sposobnosti⁶⁾. Sam vanparnični postupak za lišenje poslovne sposobnosti nije na istovetan način regulisan u svim republikama i pokrajinama. U SR Hrvatskoj ovaj vanparnični postupak je u potpunosti uređen Zakonom o braku i porodičnim odnosima, u osmom delu zakona u kome su regulisani postupci pred sudom u pordično-pravnim stvarima (čl. 361 — 370. ZBPO), dok je u SR Srbiji i SR Makedoniji on uređen zakonom o vanparničnom postupku. U onim republikama i pokrajinama koje još uvek nisu kodifikovale svoje vanparnično procesno pravo, na osnovu čl. 4. Zakona o nevažnosti... primenjuju se pravna pravila Zakona o vanparničnom postupku iz 1934. g.

U ovom radu biće prikazan postupak za lišenje poslovne sposobnosti u SR Srbiji prema odredbama Zakona o vanparničnom postupku iz 1982. g.⁷⁾ koji je počeo da se primenjuje od 1. januara 1983. g.

Nadležnost

5. Za sprovođenje postupka za lišenje poslovne sposobnosti nadležan je opštinski sud (čl. 22. Zakona o redovnim sudovima SRS)⁸⁾. Mesna nadležnost se određuje prema prebivalištu odn. boravištu lica koje treba lišiti poslovne sposobnosti odn. kome treba vratiti poslovnu sposobnost, i to u momentu pokretanja postupka.

6. Ukoliko se u toku postupka promene okolnosti koje su bile merodavne za ocenu mesne nadležnosti, mogućno je da dođe do odstupanja od pravila perpetuatio fori. Ako u toku postupka lice koje treba da bude lišeno poslovne sposobnosti promeni prebivalište ili boravište, vanparnični sud kod koga je postupak pokrenut može da ustupi predmet opštinskom суду njihovog novog prebivališta ili boravišta, суду koji je naknadno postao mesno nadležan.

Ustupanje predmeta суду koji je naknadno postao mesno nadležan predviđeno je i dopušteno zakonom (čl. 14. ZVP)⁹⁾ iz razloga ekonomičnosti, efikasnosti i celishodnosti. Ustupanjem predmeta суду koji je naknadno postao nadležan izbegavaju se znatni troškovi postupka, sprečava se dugo trajanje postupka i njegovo odugovlačenje i ostvaruje se staranje o interesima lica pod posebnom društvenom zaštitom.

Kad u toku postupka dođe do promene okolnosti na kojima je zasnovana mesna nadležnost, суд se ne oglašava mesno nenadležnim jer je po pravilu o trajanju nadležnosti njegova nadležnost već zasnovana. У овом slučaju, пре no što odluci da predmet ustupi drugom суду, суд ће pozvati organ starateljstva да да своје mišljenje o celishodnosti ustupanja i zbog toga ће застати sa postupkom i odrediti rok u kome on treba да да своje mišljenje. Ако орган starateljstva у остављеном roku ne uputi sedu svoje mišljenje, суд ће postupiti prema

⁶⁾ Videti čl. 274. ZBPO.

⁷⁾ Sl. glasnik 25/82 od 4. 5. 1982. g., stupio na snagu 12. 5. 1982.

⁸⁾ Sl. glasnik 46/77, 42/78, 18/81, 61/81 i 7/82.

⁹⁾ Ovakvo rešenje su predviđala i stara pravna pravila.

okolnostima slučaja, vodeći računa o interesima lica u pitanju. Sud će doneti odluku da se predmet ustupa drugom суду за koji smatra da je postao naknadno mesno nadležan ako je to u interesu lica pod posebnom društvenom zaštitom, i ako je očigledno da će se postupak pred tim sudom lakše sprovesti.

Ako opštinjski sud kome je predmet ustupljen odbije da sproveđe postupak, odluku o sukobu nadležnosti doneće zajednički neposredno viši sud, odn. sud koji je nadležan i inče da rešava nastali sukob nadležnosti. Ako bise dogodilo da je predmet pogrešno upućen i ustupljen jednom суду, ovaj sud će predmet dostaviti nadležnom суду i o tome obavestiti суд koji mu je predmet pogrešno ustupio.

7. Za sprovođenje postupka za lišenje poslovne sposobnosti kad su u pitanju državljanji SFRJ nadležni su naši судови. Ako je u pitanju državljanin SFRJ koji u Jugoslaviji nema stalno prebivalište ili boravište, nadležan je суд na čijem je području on imao svoje poslednje prebivalište, a ako i toga nema, mesno nadležni суд biće određen prema pravilima o ordinaciji nadležnosti (forum ordinatum)¹⁰⁾.

8. O lišavanju poslovne sposobnosti stranca mogu da odlučuju organi države čiji je on državljanin. Jugoslovenski суд nije dužan da postupa kad je u pitanju oduzimanje poslovne sposobnosti strancu. Izuzetno, to bi bilo mogućno ako bi strani organ bio obavešten o potrebi da se jedno lice liši poslovne sposobnosti a on propusti da o tome doneše odluku. U tom slučaju, jugoslovenski суд bi mogao da doneše odluku o lišavanju stranog državljanina poslovne sposobnosti ako on ima stalno boravište u SFRJ i to po pravilima našeg prava. Ovu odluku o lišenju poslovne sposobnosti naš суд može da stavi van snage ako nadležni organ strane države doneše odluku o vraćanju oduzete poslovne sposobnosti ili izrekne da nisu bile ispunjene pretpostavke za domošenje odluke o njegovom lišenju¹¹⁾). Ukoliko je međunarodnim sporazumom predviđeno nešto drugo, primenjuju se odredbe tog sporazuma.

9. Sud je dužan da po službenoj dužnosti vodi računa o svojoj nadležnosti. On se može oglasiti mesno nenađležnim najkasnije na prvom ročištu koje se obavezno zakazuje u ovom postupku.

10. Za sprovođenje ovog vanparničnog postupka funkcionalno je nadležan судija pojedinac¹²⁾.

Pokretanje postupka

11. Društvo ima interes da se na najbrži i na najpovoljniji način zaštite interesi lica koje bi trebalo lišiti poslovne sposobnosti. Zbog toga je veći krug subjekata ovlašćen da pokrene postupak za lišenje poslovne sposobnosti.

¹⁰⁾ Tako i Juhart, J. — Civilno nepravdno pravo, Ljubljana, 1970, str. 47.

¹¹⁾ O tome i Poznić, B. — Građansko procesno pravo, Beograd, 1980, str. 484; Georgijevski, S. — Vonparnična postapka, Skopje, 1975, str. 102—103.

¹²⁾ U literaturi se sreće i mišljenje da bi, zbog ozbiljnosti pitanja o kome se odlučuje u ovom postupku, trebalo da se predviđi nadležnost veća. O tome: Georgijevski, S. — op. cit. str. 98.

Postupak se pokreće na dva načina: po službenoj dužnosti i po predlogu ovlašćenih subjekata, tako da u pogledu pokretanja postupka važe i načelo oficijelnosti i načelo dispozicije.

Krug predлагаča je izničito predviđen zakonom. Predlog mogu da podnesu: organ starateljstva, bračni drug lica koje treba lišiti poslovne sposobnosti; njegova deca i roditelji, kao i određeni krug krivičnih srodnika u prvoj i pobočnoj liniji samo ako sa tim licem žive u porodičnoj zajednici (čl. 32. ZVP)¹³⁾.

Postupak može da pokrene i samo lice o kome će se voditi postupak, ako je u stanju da shvati značenje i pravne posledice ovog predloga (čl. 32. st. 3. ZVP)¹⁴⁾. Slučaj kad samo lice pokreće postupak za svoje lišenje poslovne sposobnosti u teoriji se naziva „dobrovoljno lišenje poslovne sposobnosti“.¹⁵⁾ U pravu SR Makedonije dobrovoljno lišenje poslovne sposobnosti ne postoji jer nije predviđeno odredbama Zakona o vanparničnom postupku¹⁶⁾.

Samo lice može da pokrene postupak radi lišenja poslovne sposobnosti radi zaštite interesa članova svoje uže porodice ili radi zaštite svoje imovine. U praksi će ovi slučajevi biti retki, a najčešće će biti mogući ako se radi o rasipništvu¹⁷⁾.

12. Organ starateljstva pokreće ovaj postupak kad utvrdi da postoje razlozi za potpuno ili delimično lišenje poslovne sposobnosti. Organ starateljstva, po pravilu, ima uvid u statusno stanje fizičkih lica i zbog toga je predviđeno da on može da pokrene ovaj postupak. Organ starateljstva će to učiniti i kad na bilo koji način sazna da postoje razlozi za lišenje poslovne sposobnosti.

Ako postupak nije pokrenut po predlogu organa starateljstva, sud je dužan da ga o tome obavesti¹⁸⁾.

13. Zdravstvena ustanova u kojoj je, posle sporovedenog posmatranja, utvrđeno da je neko lice duševno bolesno odn. koja primi na lečenje duševno bolesno lice, dužna je da o tome obavesti sud i organ starateljstva, kao i o težini bolesti ovog lica i njegovoj sposobnosti za rasuđivanje¹⁹⁾. U tom slučaju sud sam, po službenoj dužnosti pokreće postupak za lišenje poslovne sposobnosti²⁰⁾. Kad sud sam pokrene po-

¹³⁾ U pravu SR Hrvatske krug predлагаča je nešto širi jer postupak, po čl. 361. ZBPO SRH mogu da pokrenu: organ starateljstva, javni tužilac, bračni drug, krvni srodnici u prvoj liniji i u pobočnoj liniji do drugog stepena i sva ostala lica koja sa ovim licem žive u zajedničkom domaćinstvu. Ako je licu koje treba lišiti poslovne sposobnosti već postavljen staralac, predlog može podneti i staralac uz odobrenje organa starateljstva.

¹⁴⁾ Identičnu odredbu sadrži i čl. 361. st. 3. ZBPO SRH.

¹⁵⁾ Videti: Prokop, A. — Starateljstvo po zakonodavstvu SFRJ, Zagreb, 1956, str. 84.

¹⁶⁾ Po Zakonu o vanparničnom postupku SR Makedonije samo lice ne može da pokrene vanparnični postupak da bi sebe lišilo poslovne sposobnosti te tako u ovoj republici ne postoji institut dobrovoljnog lišenja poslovne sposobnosti.

¹⁷⁾ O rasipništvu detaljno: Prokop, A. — op. cit. str. 78, Mladenović, M. — Porodično pravo, knj. II, Beograd, 1981, str. 533.

¹⁸⁾ Takvo rešenje je izričito predviđeno i u čl. 309. st. 1. i 2. ZBPO SRH.

¹⁹⁾ Isto rešenje predviđa i ZBPO SRH, čl. 205.

²⁰⁾ U literaturi se sreće mišljenje da sud nije podoban da sam pokreće ovaj postupak jer on nije nadležan da vrši starateljske poslove kao što je to bio slučaj u predratnom pravu. O tome: Georgijevski, S. — op. cit. str. 97.

stupak, kao i u slučaju kad samo lice pokrene postupak, postupak je jednostranački.

U predratnom pravu, sud je mogao pokrenuti postupak po službenoj dužnosti iz tačno određenih razloga (zbog duševne bolesti ili slaboumnosti)²¹⁾. Po ZVP mogućnost pokretanja postupka po službenoj dužnosti nije vezana za određeni razlog.

14. U SR Srbiji, javni tužilac više nije nadležan da pokreće postupak za lišenje poslovne sposobnosti²²⁾. Međutim, to nije slučaj i u drugim republikama i pokrajinama. Tako je npr. u SR Hrvatskoj i javni tužilac ovlašćen da pokreće ovaj vanparnični postupak.

Predlog

15. Postupak za lišenje poslovne sposobnosti se pokreće predlogom. Iako je predlog inicijalna vanparnična radnja, u tekstu ZVP pogrešno стоји да се поступак покреће „predlogom za pokretanje postupka”.

Predlog treba da sadrži činjenice na kojima se zasniva zahtev da se jedno lice liši poslovne sposobnosti i dokaze pomoću kojih se mogu utvrditi ove činjenice. Ako postupak nije pokrenuo organ starateljstva, predlagač treba da navede u predlogu i podatke iz kojih proizilazi ovlašćenje za pokretanje postupka (čl. 33. ZVP). To znači da će bračni drug i krvni srodnici koji su ovlašćeni da pokrenu ovaj postupak biti dužni da prilože isprave kojima dokazuju svoju procesnu legitimaciju (izvod iz matične knjige venčanih odn. rođenih, kao i dokaze da žive sa protivnikom predlagača u zajedničkom domaćinstvu).

Ako predlogu nisu priložene isprave o psihofizičkom stanju lica o kome se sprovodi postupak, sud će pozvati predlagača da ih naknadno podnese²³⁾. Kad je lekarsko uverenje, koje je priloženo predlogu, starijeg datuma, predlagač je dužan da naknadno podnese uverenje koje je izdala zdravstvena ustanova²⁴⁾ u kojoj je protivnik predlagača lečen²⁵⁾.

Tok postupka

16. Kad je postupak za lišenje poslovne sposobnosti pokrenut predlogom, vanparnični sud ispituje svoju nadležnost i formalnu ispra-

²¹⁾ Pravno pravilo iz par. 185. ZVP iz 1934. g.

²²⁾ Krug predlagača u pravu republika i pokrajina znatno se razlikuje od kruga predlagača iz prethodnog prava. Uporediti rešenja iz savremenog prava sa par. 185. ZVP.

²³⁾ Takvu odredbu sadrži ZBPO SRH, čl. 361 — 362.

²⁴⁾ Po ranijim propisima (pravno pravilo iz par. 186) između dana pregleda, kad je izdato uverenje, i dana podnošenja predloga, kad je to uverenje priłożeno suđu, nije smelo da prođe više od 14. dana. Ovo pravilo i danas važi u pravu onih republika i pokrajina koje nisu kodifikovale svoje vanparnično procesno pravo. O tome i Poznić, B. — op. cit. str. 484; Georgijevski, S. — op. cit. str. 97.

²⁵⁾ Razume se da ovo lekarsko uverenje ne mogu da izdaju lica koja se nalaze u ulozi predlagača. Takvo pravilo bilo je izričito predviđeno u predratnim propisima (par. 186) jer je postojala privatna lekarska praksa.

vnost predloga i eventualno preduzima mere da se uočeni nedostaci otkloni. Sud može da pozove predлагаča da predlog dopuni, ispravi, ili da priloži potrebne isprave koje se odnose na njegovo ovlašćenje za pokretanje postupka. Za slučaj da predлагаč u ostavljenom roku to ne učini, sud će rešenjem odbaciti predlog.

Ako je sud mesno nadležan i predlog formalno ispravan, sud će otvoriti postupak tako što će zakazati ročište radi raspravljanja o predlogu.

17. Kad lice prema kome je postupak pokrenut ima nepokretnu imovinu, sud će bez odlaganja izvestiti organ koji vodi zemljišnu ili drugu javnu knjigu o evidenciji nepokretnosti radi zabeležbe postupka (čl. 34. st. 1. ZVP)²⁶⁾. O tome da je pokrenut postupak sud će obavestiti i matičara koji vodi matičnu knjigu rođenih za to lice (čl. 34. st. 2. ZVP).

18. Sud kod koga je pokrenut postupak da se neko lice liši poslovne sposobnosti dužan je da o tome obavesti i organ starateljstva koji će, ako je to potrebno, postaviti privremenog staraoca licu protiv koga se vodi ovaj postupak (čl. 278. sl. 1. ZBPO i čl. 6. ZVP)²⁷⁾. Osnovni zadatak privremenog staraoca je u tome što on treba da zastupa lice protiv koga je pokrenut vanparnični postupak, bez obzira što će on imati i neka druga ovlašćenja²⁸⁾.

Dužnost privremenog zastupnika traje sve dok odluka suda kojom je odbijen zahtev za lišenje poslovne sposobnosti ne postane pravnosnažna ili dok ne bude postavljen stalni staralac licu lišenom poslovne sposobnosti (čl. 237. st. 3. ZBPO SRS)²⁹⁾.

Privremeni zastupnik će biti razrešen dužnosti ako predlog za lišenje poslovne sposobnosti bude odbijen ili ako postupak bude obustavljen.

19. U postupku za lišenje poslovne sposobnosti sud odlučuje na osnovu rasprave na ročištu (čl. 35. st. 1. ZVP). Zbog značaja ovog postupka, ne samo za lice u pitanju, već i za treća, zainteresovana lica, i samu društvenu zajednicu, zakon je predviđao da se rasprava u ovom postupku održava.

Ročište se zakazuje i održava u sudu ili u zdravstvenoj organizaciji, ako se u njoj nalazi lice prema kome se postupak vodi.

U ovom postupku javnost je isključena (čl. 9. ZVP)³⁰⁾.

²⁶⁾ Dejstvo zabeležbe pokretanja postupka prestaje danom pravnosnažnosti rešenja kojim je odbijen predlog za lišenje poslovne sposobnosti bez obzira što zabeležba nije brisana po pravnosnažnosti ovog rešenja. U tom smislu se izjasnila i sudska praksa. Videti odluku Vrhovnog suda Srbije, GŽ — 1207/76, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije.

²⁷⁾ U Zakonu o vanparničnom postupku SR Makedonije izričito je predviđeno da sud može postaviti privremenog zastupnika licu prema kome se vodi postupak u hitnim i opravdanim slučajevima (čl. 40. st. 1. ZVP). Pre no što postavi privremenog zastupnika, vanparnični sud treba da sasluša stranku prema kojoj se vodi postupak ukoliko je to moguće. Kad postavi privremenog zastupnika, vanparnični sud o tome obaveštava organ starateljstva (čl. 40. st. 3. ZVP).

²⁸⁾ O ovlašćenjima privremenog staraoca detaljno: Mladenović, M. — op. cit. str. 537.

²⁹⁾ Čl. 207. st. 3. ZBPO SRH.

³⁰⁾ U Nacrtu ZVP, u čl. 28, bilo je izričito predviđeno da je javnost isključena.

20. Na ročište sud poziva predлагаča, protivnika predлагаča, njegovog staraoca i organ starateljstva. Sud je dužan da omogući da se sva pozvana lica izjasne o svim navodima i zahtevima iznesenim u toku postupka, da učestvuju u postupku i da raspravljaju o rezultatu čitavog postupka.

Sud treba da sasluša i lice koje treba lišiti poslovne sposobnosti. Ako se ono nalazi u zdravstvenoj organizaciji, sud će ga saslušati, po pravilu, u toj organizaciji, gde će i odzlati ročište.

Sud može da odustane od toga da poziva i saslušava lice o kome se sprovodi postupak ako bi to bilo štetno za njegovo zdravlje ili ako saslušanje ne bi bilo moguće s obzirom na njegovo psihofizičko stanje (čl. 36. ZVP)³¹⁾.

Ima mišljenja da sud može naređiti da se lice prema kome se vodi postupak prinudno dovede u sud radi saslušanja ako nađe da je njegovo saslušanje obavezno³²⁾. To je bilo izničito predviđeno stariim pravim pravilima³³⁾. Za ovakvo shvatanje tekst ZVP ne pruža osnova. Osim toga, sa ovakvim shvatanjem ne bismo mogli da se složimo jer je to jedan vid prinude koji se prema strankama ne može primeniti.

Sud mora lično da sasluša lice prema kome se vodi postupak. Ovo saslušanje ima za cilj da se sud neposredno, u direktnom kontaktu sa strankom, uveri u njeno psihičko stanje.

Saslušanje lica prema kome se postupak vodi nema karakter saslušanja stranke. Ovo saslušanje je izviđajna radnja koju sud mora da preduzme da bi formirao podlogu za svoju odluku. Na osnovu ovog saslušanja sud formira podlogu za svoju odluku jer je stekao uverenje o psihofizičkim kvalitetima lica, o stepenu njegove sposobnosti za normalno rasuđivanje, o njegovoj sposobnosti ili nesposobnosti da se stara o svojim pravima i interesima.

21. Pored lica prema kome se vodi postupak, sud je dužan da sasluša i staraoca odn. privremenog zastupnika, predлагаča i druga lica koja mogu da daju potrebna obaveštenja o životu i o ponašanju lica prema kome se postupak vodi, kao i o drugim važnim okolnostima (čl. 37. ZVP). Ako je to potrebno, sud će podatke o tim činjenicama moći da pribavi i od organa društveno-političke zajednice, samoupravnih organa i zajednica, pravnih i drugih lica koja tim podacima raspolažu.

22. Kad je razlog za lišenje poslovne sposobnosti duševna bolest, duševna zaostalost, prekomerno uzimanje alkohola ili droga, senilnost ili neki drugi razlog koji se tiče psihofizičkog stanja lica, onda je obavezno veštačenje ovih psihofizičkih stanja po posebnim pravilima koja su predviđena zakonom. U tom slučaju, kad postoji potreba za ovakvim veštačenjem, sud donosi odluku da se ovakvo veštačenje izvrši. Po propisima ZVP, sud donosi odluku da lice pregledaju najmanje dva lekara odgovarajuće specijalnosti³⁴⁾ koji će o rezultatima pregleda dati pisme-

³¹⁾ Čl. 363. st. 3. i 4. ZBPO SRH.

³²⁾ Tako: Ristić — Ristić — Priručnik za praktičnu primenu Zakona o vanparničnom postupku, Beograd, 1982, str. 76.

³³⁾ Pravno pravilo iz par. 188. ZVP.

³⁴⁾ Po predratnim pravnim pravilima pregled su mogla da vrše jedan ili dva lekara (pravilo iz par. 188. ZVP).

ni nalaz i mišljenje o duševnom stanju tog lica i njegovoj sposobnosti za rasuđivanje³⁵⁾.

Veštačenje se vrši u prisustvu sudske komisije i obavlja se po njegovim uputstvima, osim kad se obavlja u stacionarnoj zdravstvenoj organizaciji.

Pošto izvrše potreban pregled, veštaci daju zajedničko mišljenje o stepenu sposobnosti za rasuđivanje i mogućnosti lica da upravlja svojim postupcima.

Prema ranijoj praksi, lekarski pregled i saslušanje lica prema kome se postupak vodi, mogli su da izostanu ako je to lice već pregledano u prisustvu sudske komisije u toku poslednjih šest meseci, prilikom prijema na lečenje u zdravstvenoj organizaciji, a kasnije, po izveštaju te organizacije nije nastupila bitna promena u njegovom zdravstvenom stanju.³⁶⁾

U našem savremenom pravu danas to izričito predviđa čl. 364. st. 2. ZBPO SRH. Ovaj zakon je predviđao da sud može odustati od lekarskog pregleda ako je lice koje je trebalo pregledati već smešteno u ustanovu za lečenje duševnih bolesti po odluci suda i ako se iz izveštaja te ustanove o njegovom primanju na lečenje i lečenju vidi da postoji potreba da se ono liši poslovne sposobnosti.

U dosadašnjoj sudskej praksi, formiranoj na primeni pravnih pravila predratnog ZVP, bilo je mišljenja da sud nije dužan da odredi veštačenje ako sam, pošto je saslušao lice prema kome se postupak vodi, zaključi da je ovo lice zdravo. S obzirom na činjenicu da se znaci mnogih bolesti samo povremeno manifestuju, neophodno je da se uvek sprovede veštačenje kad je razlog za lišenje poslovne sposobnosti određeno stanje zdravlja lica prema kome se postupak vodi.

23. Dosadašnja sudska praksa u pogledu vaštačenja u postupku za lišenje poslovne sposobnosti bila je dosta neujednačena jer su primenjivana pravna pravila predratnog vanparničnog procesnog prava. U praksi je bilo slučajeva da se jedno lice lišava poslovne sposobnosti samo na osnovu mišljenja jednog veštaka, a da se drugo lice, kod tog istog suda, lišava tek posle veštačenja dva lekara. Ovakva praksa je bila posledica primene pravnog pravila iz par. 188. predratnog ZVP iz 1934. g.

U praksi se dešavalo da sud ne ceni nalaz veštaka po svom uverenju. Bilo je slučajeva da sud uzima nalaz i mišljenje veštaka kao jedino i isključivo dokazno sredstvo i da uopšte ne sprovodi potrebna izviđanja, tako da je u postupku izostajalo raspravljanje i utvrđivanje svih okolnosti koje treba da uđu u podlogu za sudske odluke. To je u pojedinim slučajevima dovodilo do situacija u kojima su očigledno bili ugroženi interesi stranke prema kojoj je postupak vođen. Istovremeno bili su ugroženi i pravno-politički i pravnotehnički ciljevi zbog

³⁵⁾ Po čl. 364. st. 1. ZBPO SRH, dovoljno je da veštačenje izvrši samo jedan lekar, dok je po čl. 45. ZVP SRM predviđeno da veštačenje treba da obave najmanje dva lekara od kojih jedan mora da bude specijalista za nervne i duševne bolesti.

³⁶⁾ Videti: Poznić, B. — op. cit. str. 485.

kojih se ovaj postupak vodi i koji treba da budu ostvareni u ovom postupku³⁷⁾.

24. Ako je potrebno da se tek utvrdi duševno stanje lica o kome se vodi postupak, sud može narediti da se stranka privremeno, a najduže za vreme od tri meseca, smesti u ustanovu za lečenje duševnih bolesti. Ovu odluku sud može da donese samo ako utvrdi da to ne bi bilo štetno za zdravlje tog lica (čl. 38. st. 3. ZVP).

25. Kad je pokrenut postupak za delimično lišenje poslovne sposobnosti zbog prekomernog uživanja alkohola ili opojnih droga, sud može da odluci da zastane sa vanparničnim postupkom ako se stranka podvrgne lečenju u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi. Kad sud odluci da zastane sa postupkom, on odlaže donošenje odluke za određeni vremenski period koji ne može biti kraći od šest meseci ni duži od godinu dana³⁸⁾.

Ako se dogodi da stranka koju treba delimično lišiti poslovne sposobnosti napusti ustanova za lečenje samoinicijativno, sud će opozvati svoju odluku o privremenom obustavljanju vanparnične delatnosti i nastaviti vanparnični postupak tako što će doneti odluku o delimičnom lišavanju poslovne sposobnosti. Prilikom odlučivanja o predlogu za delimično lišenje poslovne sposobnosti sud će uzeti u obzir i rezultate lečenja u zdravstvenoj ustanova (čl. 41. ZVP)³⁹⁾.

26. U postupku za lišenje poslovne sposobnosti zbog rasipništva, koji se preventivno vodi, da stranka ne bi ugrozila svoje interes i interes svoje uže porodice, ne primenjuju se pravila o veštačenju zbog same prirode razloga u pitanju.

27. U toku postupka sud je dužan da utvrđuje i one činjenice koje stranke nisu iznеле kao i one činjenice koje među učesnicima u postupku nisu sporne ako su one važne za donošenje odluke (čl. 8. st. 2. ZVP).

28. U statusnim vanparničnim stvarima načelo dispozicije je ograničeno. Zbog toga u postupku za lišenje poslovne sposobnosti učesnici ne mogu slobodno raspolažati svojim pravima odn. svojim procesnim ovlašćenjima. Predlagač se ne može odreći zahteva a protivnik predlagača ne može priznati zahtev predlagača. Učesnici u ovom postupku ne mogu zaključiti sudsko poravnanje (čl. 8. ZVP).

---

³⁷⁾ Tako je npr. u jednom slučaju bilo određeno da veštačenje obavi lekar — neuropsihijatar. On je pregled nad licem izvršio na taj način što je, zajedno sa pravnikom iz Centra za socijalni rad, došao u stan lica prema kome je vođen postupak i bez predstavljanja i objašnjenja svog svojstva i zadatka, obavio razgovor sa protivnikom predlagača. Iako nije ni razgledao medicinsku dokumentaciju, niti je obavio klinički pregled, lekar je uputio суду svoj nalaz da kod lica postoji hronično duševno oboljenje šizofrenog tipa i mišljenje da je to lice potpuno i trajno poslovno nesposobno. Sud je, samo na osnovu ovog nalaza i mišljenja, bez zakazivanja ročišta i bez saslušanja stranke, odmah doneo rešenje o lišenju poslovne sposobnosti. Podatak naveden kod: Delja, Ž. — Uređenje lichenih stanja prema Zakonu o vanparničnom postupku, Savetovanje sudija o primeni Zakona o vanparničnom postupku, oktobar 1982, Kragujevac.

³⁸⁾ Ovakvo rešenje poznavalo je i predviđalo i staro, predratno pravo.

³⁹⁾ Videti čl. 365. ZBPO SRH.

29. Postupak za lišenje poslovne sposobnosti je po prirodi stvari hitan, iako to nije izričito propisano i predviđeno u zakonu⁴⁰⁾.

Rešenje

30. Prilikom odlučivanja o predlogu za lišenje poslovne sposobnosti sud nije vezan predlogom ovlašćenog učesnika u pogledu potpunog ili delimičnog lišavanja poslovne sposobnosti. Sud sprovodi jedinstven postupak, bez obzira na razlog i predlog u pogledu obima lišavanja poslovne sposobnosti i na osnovu rezultata postupka on odlučuje da li će lice prema kome se vodi postupak lišiti poslovne sposobnosti potpuno ili delimično ili ga uopšte neće nje lišiti. U ovom postupku sud ispituje da li je punoletno lice prema stepenu sposobnosti za normalno rasuđivanje u stanju da samo brine o svojim pravima i interesima i odlučuje o potpunom ili delimičnom lišenju poslovne sposobnosti (čl. 31. ZVP). Zakonodavac je predviđao isti postupak za lišenje poslovne sposobnosti bez obzira na razlog lišenja jer materijalnopravnim propisima nisu takšativno navedeni razlozi zbog kojih se jedno lice može lišiti poslovne sposobnosti potpuno ili delimično. Osim toga, zakonodavac je prepustio sudovima da u svakom konkretnom slučaju ocene da li postoji razlog zbog kojeg stranka nije sposobna da se sama brine o svojim pravima i interesima i da li i u kojoj meri svojim postupcima ugrožava i svoje interese i interesе drugih lica, i da na osnovu toga zaključi da li je treba delimično ili potpuno lišiti poslovne sposobnosti.

31. Ako sud utvrdi da nema razloga za lišavanje poslovne sposobnosti, on će predlog odbiti.

Kad je sud sam pokrenuo postupak za lišenje poslovne sposobnosti ex offo, a na osnovu rezultata sprovedenog postupka utvrdi da nema razloga za lišenje poslovne sposobnosti, sud će doneti rešenje o obustavljanju postupka.

Kad nađe da postoje uslovi za lišenje poslovne sposobnosti, sud će doneti odluku kojom lice prema kome je postupak vođen lišava potpuno ili delimično poslovne sposobnosti (čl. 40. ZVP i čl. 274. st. 3. ŽBPO). Sud će doneti odluku o potpunom lišavanju poslovne sposobnosti kad utvrdi da stranka zbog bolesti nije sposobna za normalno rasuđivanje i da nije u stanju da se sama brine i stara o svojim pravima i interesima (čl. 274. st. 1. ŽBPO i čl. 40. st. 1. ZVP).

Ako sud utvrdi da lice prema kome je vođen postupak svojim postupcima samo ugrožava svoja prava i interes ili prava i interes drugih lica, doneće rešenje o delimičnom lišavanju poslovne sposobnosti (čl. 274. st. 2. ŽBPO i čl. 40. st. 1. ZVP).

32. U st. 2. čl. 40. ZVP predviđena je i određena specifična sadržina rešenja kojim se jedno lice delimično lišava poslovne sposobnosti. U rešenju kojim se lice delimično lišava poslovne sposobnosti sud će, na osnovu rezultata medicinskog veštačenja, odrediti vrstu poslova koje to lice može da preduzima samostalno, pored poslova na koje je

⁴⁰⁾ U Nacrtu ZVP, u čl. 28., bilo je predviđeno da je ovaj postupak hitan. U konačnoj redakciji Nacrta ovaj član je izostavljen.

ono zakonom ovlašćeno. Ovakvu odluku sud donosi u interesu samog lica i u interesu drugih lica, a najčešće radi sigurnosti u pravnom prometu.

Po ranijim saveznim propisima iz oblasti starateljstva i u praksi sudova koja je izgrađivana na osnovu primene pravnih pravila predatnog ZVP iz 1934. g., nije bilo uobičajeno da se u dispozitivu rešenja bliže određuju poslovi koje delimično poslovno sposobno lice može da preduzima samostalno i bez dozvole organa starateljstva. Po ranijim saveznim propisima (čl. 48. st. 2. saveznog Zakona o starateljstvu) bilo je predviđeno da organ starateljstva sam određuje krug poslova koje delimično poslovno sposobno lice može da preduzima samostalno i bez njegove dozvole. Tako je iz ramnih zakonskih odredbi proizlazilo da je organ starateljstva, a ne sud, određivao poslove koje delimično poslovno sposobno lice može da preduzima. To je praktično značilo da je sudska odluka imala samo deklarativni karakter jer je njome samo utvrđivano da je jedno lice delimično poslovno sposobno i ništa više. Sud je utvrđivao da li su ispunjeni uslovi za delimično lišenje poslovne sposobnosti i samo proglašavao to lice delimično poslovno sposobnim ali faktički ne bi vršio ograničenje njegove poslovne sposobnosti, ne bi menjao njegov status, jer se nije znao obim njegove delimične sposobnosti, pošto nije bio određen obim ograničenja. Po pravnosnažnosti sudske odluke, sve dok organ starateljstva ne bi odredio svojim rešenjem krug poslova koje delimično poslovno sposobno lice može da preduzima, ne bi faktički bio poznat obim njegove poslovne sposobnosti jer se nisu znale njene granice. To je unosilo neizvesnost u životne odnose u jednom vremenskom intervalu. Lice čija je poslovna sposobnost bila delimično ograničena nije znalo na koje poslove nije poslovno sposobno a to nisu mogla da znaju ni druga lica sve dok rešenje ne bi doneo organ starateljstva.

Ranije zakonsko rešenje, za koje se znalo da je neprihvatljivo⁴¹⁾ predvideo je i ZBPO (čl. 275. i čl. 277. ZBPO). Međutim, ZVP je odredbom iz čl. 40. st. 2. doneo određene novine u pogledu i materijalnog i procesnog prava i tako otklonio određene nedostatke u praksi.

33. Rešenje o lišenju poslovne sposobnosti, kao i svako rešenje kojim se meritorno odlučuje o jednoj vanparničnoj pravnoj stvari, mora da bude obrazloženo.

34. Rešenje se dostavlja licu odn. organu koji je podneo predlog (predlagaču), licu koje se lišava poslovne sposobnosti, njegovom staraocu i organu starateljstva.

Sud ne mora da dostavi odluku licu prema kome je vođen postupak i koje je odlukom suda lišeno potpuno poslovne sposobnosti ako ono ne može da shvati značenje i pravne posledice odluke ili ako bi to bilo štetno za njegovo zdravlje.

35. Sud može da odluči donošenje rešenja o delimičnom lišenju poslovne sposobnosti zbog zloupotrebe alkohola ili opojnih sredstava, ako se osnovano može očekivati da će se stranka uzdržati od zloupotrebe alkohola ili drugih opojnih sredstava. Ovakvu odluku sud može da donose ako se to lice podvrgne lečenju u određenoj zdravstvenoj

⁴¹⁾ Videti: Georgijevski, S. — op. cit. str. 101.

organizaciji po ličnoj inicijativi ili po predlogu suda (čl. 41. st. 1. i 2. ZVP).

Sud može da odluči da odloži donošenje rešenja o delimičnom lišenju poslovne sposobnosti za vreme od šest do dvanaest meseci da bi se u tom periodu sproveo potrebno lečenje i sagledao njegov ishod. U tom slučaju sud odlučuje sa zastane sa vanparničnim postupkom da bi se sačekali rezultati lečenja i u tom slučaju on odlaže donošenje rešenja o predlogu za delimično lišenje poslovne sposobnosti. Rešenje o odlaganju donošenja rešenja o delimičnom lišenju poslovne sposobnosti sud donosi po službenoj dužnosti ili po predlogu ovlašćenog učesnika ako utvrdi da su ispunjeni zakonski uslovi, na osnovu pribavljenog mišljenja lekara specijaliste o izgledima za lečenje i na osnovu ponašanja lica koje treba lišiti poslovne sposobnosti, tako da može da zaključi da postoje realni izgledi da će se odlaganjem donošenja rešenja o delimičnom lišenju poslovne sposobnosti ostvariti željeni cilj te će njegovo eventualno donošenje biti nepotrebno.

Rešenje o odlaganju donošenja rešenja o ograničenju poslovne sposobnosti i zastajanju sa postupkom mora biti obrazloženo⁴²⁾. Protiv ovog rešenja nije dozvoljena posebna žalba.

36. Rešenje o odlaganju donošenja rešenja o delimičnom lišavanju poslovne sposobnosti sud može da opozove ako lice prekine lečenje ili bude otpušteno iz zdravstvene organizacije zbog narušavanja reda. U tom slučaju, čim primi obaveštenje o tome, sud će dometi rešenje kojim će mu ograničiti delimično poslovnu sposobnost u smislu čl. 40. ZVP.

37. Ako lečenje lica koje treba delimično lišiti poslovne sposobnosti zbog prekomernog uživanja alkohola ili drugih opojnih sredstava u periodu od šest do dvanaest meseci uspe i one se uzdrži od zloupotrebe alkohola ili drugih opojnih sredstava, i o tome sud dobije izveštaj od zdravstvene organizacije u kojoj je stranka lečena, sud će odbiti predlog za delimično lišenje poslovne sposobnosti jer više ne postoji razlog za takvu odluku.

Pravni lekovi

38. Protiv prvočepenog rešenja donesenog u postupku za lišenje poslovne sposobnosti može se izjaviti žalba u roku od 15. dana od dana dostavljanja prepisa rešenja, ako zakonom nije drukčije određeno.

Protiv rešenja o smeštaju u zdravstvenu organizaciju (iz čl. 39. st. 1. ZVP) žalbu mogu izjaviti samo lice prema kome se vodi postupak i njegov staralac odn. privremeni zastupnik i to u roku od tri dana od dana dostavljanja prepisa rešenja. Ostali predlagачi, iako su ovlašćeni da ovaj postupak pokrenu i da u njemu učestvuju, nemaju pravo da ulože ovaj redovni pravni lek.

⁴²⁾ U stručnoj literaturi se ovo rešenje naziva „uslovnim rešenjem”. Videti: Ristić — Ristić — op. cit. str. 80. Međutim, ovo nije nikakvo „uslovno rešenje o lišenju poslovne sposobnosti” jer odluka ove vrste nije još uvek donesena, pošto je, zbog pokušaja lečenja, njen donošenje odloženo.

39. Protiv rešenja o smeštaju u zdravstvenu organizaciju kad je to po mišljenju lekara neophodno da bi se utvrdilo njegovo duševno stanje (čl. 38. st. 3. ZVP) može da izjavi lice prema kome se vodi postupak bez obzira na svoje duševno stanje (čl. 39. st. 2. ZVP). Odredbom čl. 39. st. 2. ZVP priznata je posebna procesna sposobnost licu prema kome se vodi postupak za lišenje poslovne sposobnosti tako da je ono izričito ovlašćeno da izjavljuje ovaj pravni lek.

40. Protiv rešenja o smeštaju u zdravstvenu organizaciju radi utvrđivanja duševnog stanja stranke žalba se može izjaviti u roku od tri dana od dostavljanja prepisa rešenja. Ovako kratak rak za žalbu zakonodavac je predviđao da se postupak, koji je i inače hitan, ne bi odgovarao jer je u pitanju odluka kojom se ograničava sloboda kretnanja lica u pitanju i njegova mogućnost da održava kontakt sa ostalim osobama.

Izjavljena žalba ne zadržava izvršenje rešenja ako sud, iz opravdanih razloga, drukčije ne odluči (čl. 39. st. 3. ZVP).

Žalba se sa spisima bez odlaganja dostavlja drugostepenom суду koji je dužan da odluči po njoj u roku od tri dana od dana prijema žalbe.

41. Protiv rešenja o lišenju poslovne sposobnosti žalbu može da izjavi i lice koje je prvostepenim rešenjem lišeno poslovne sposobnosti bez obzira na svoje duševno stanje.

42. Žalba zadržava izvršenje rešenje ako zakonom nije drukčije određeno, ili ako sud drukčije ne odluči. Žalba će imati devolutivno dejstvo ako sud iz važnih razloga ne odluči da žalba ne zadržava izvršenje rešenja.

43. U čl. 27. st. 1. ZVP je predviđao mogućnost ulaganja revizije protiv pravnosnažnih rešenja drugostepenog suda u svim posebnim statusnim vanparničnim postupcima. Iz toga se može zaključiti da je revizija dozvoljena i u postupku za lišenje poslovne sposobnosti⁴³⁾.

Iako zakonom nije izričito isključeno, ponavljanje postupka nije dopušteno jer se svrha kojoj je namenjen ovaj vanredni pravni lek ostvaruje na drugi način — ponovnim pokretanjem postupka u kome se delimično poslovno sposobno lice potpuno lišava poslovne sposobnosti ili vođenjem postupka za vraćanje poslovne sposobnosti.

Dejstvo rešenja

44. Rešenje koje sud donosi u postupku za lišenje poslovne sposobnosti i kojim se stranka potpuno ili delimično lišava poslovne sposobnosti je po svojoj pravnoj prirodi pravopreinačavno ili konstitutivno. Ono ne deklariše postojeći status, ono ga menja.

Osnovno pravopreinačavno dejstvo odluke je statusno: gubljenje ili ograničavanje poslovne sposobnosti. Punoletno lice ne može više

⁴³⁾ U Nacrtu ZVP revizija je bila predviđena u odredbama koje se odnose na ovaj vanparnični postupak. Revizija je izričito predviđena u čl. 56. ZVP SRM.

potpuno samostalno da vrši svoja prava i dužnosti tako da je njegov pravni položaj izjednačen ili sličan položaju maloletnika⁴⁴⁾.

Pravna promena koju izaziva pravnosnažna odluka o lišenju poslovne sposobnosti deluje ne samo prema licu koje je lišeno poslovne sposobnosti nego i prema svim trećim licima.

45. Pravne posledice rešenja o lišenju poslovne sposobnosti nastaju od momenta pravnosnažnosti ovog rešenja ukoliko sud ne odluči da nastanu i pre njegove pravnosnažnosti. Sud će doneti odluku da dejstvo odluke o lišenju poslovne sposobnosti nastane i pre pravnosnažnosti rešenje ako je to potrebno radi zaštite lica prema kome se postupak vodi⁴⁵⁾.

46. Pravnosnažno rešenje kojim se menja lični status učesnika prema kome je vođen postupak sud će dostaviti matičaru koji je nadležan za vođenje matičnih knjiga rođenih za to lice⁴⁶⁾, organu koji vodi zemljišnu ili drugu javnu knjigu o evidenciji nepokorenosti ako lice na koje se rešenje odnosi ima neprekidnost, kao i organu starateljstva (čl. 44. ZVP). Na ovaj način treba da se zaštite prava i interesi svih zainteresovanih lica.

Postupak za vraćanje ograničene poslovne sposobnosti

47. Kad prestanu razlozi zbog kojih je neko lice lišeno poslovne sposobnosti može da se pokrene postupak za vraćanje poslovne sposobnosti koja je bila oduzeta sudskom odlukom.

Postupak za vraćanje oduzete poslovne sposobnosti može da pokrene sam sud, po službenoj dužnosti, a mogu da ga pokrenu i lica koja su ovlašćena da pokrenu postupak za lišenje poslovne sposobnosti. Pored njih, ovaj postupak može da pokrene i organ starateljstva.

Staralac lica koje je lišeno poslovne sposobnosti ima dužnost da nastoji da se uzroci koji su doveli do lišenja poslovne sposobnosti otklone i da se njegov štićenik osposebi za samostalan život. Ako staralac smatra da su se stekli uslovi za vraćanje oduzete poslovne sposobnosti, on će o tome obavestiti organ starateljstva koji će po službenoj dužnosti pokrenuti postupak za vraćanje poslovne sposobnosti kod nadležnog suda predlogom. Organ starateljstva može tražiti i da se izmeni odluka o potpunom lišenju poslovne sposobnosti i doneće odluka o delimičnom lišenju poslovne sposobnosti (čl. 276. i 279. ZBPO).

⁴⁴⁾ Statusna dejstva odluke o lišenju poslovne sposobnosti nisu istovetna u pogledu lica koja su potpuna i koja su delimično lišena poslovne sposobnosti. Lice koje je potpuno lišeno poslovne sposobnosti gubi sposobnost da samostalno ostvaruje sva lična, porodična i imovinska prava.

⁴⁵⁾ Rešenje o lišenju poslovne sposobnosti, po ZVP SRM, proizvodi pravno dejstvo od dana kad je rešenje dostavljeno licu na koga se odnosi odn. njegovom zastupniku (čl. 53. ZVP). Sud može da odluči da odloži dejstvo rešenja do dana od koga će ono postati pravnosnožno. Isto ovakvo rešenje bilo je predviđeno i u predratnim propisima.

⁴⁶⁾ Videti Uputstvo o načinu vođenja matičnih knjiga, Sl. glasnik SRS, 6/80 od 14. 2. 1980. g.

48. U postupku za vraćanje oduzete poslovne sposobnosti shodno se primenjuju odredbe o postupku za lišenje poslovne sposobnosti. U postupku sud ispituje da li su ispunjeni uslovi za vraćanje poslovne sposobnosti tako što sprovodi potrebne izviđaje i izvodi dokaze da bi utvrdio činjenice koje su važne za donošenje odluke o eventualnom vraćanju poslovne sposobnosti i obimu u kome treba da bude vraćena.

49. Predlog kojim se pokreće postupak za vraćanje poslovne sposobnosti može da podnese i lice koje je odlukom suda lišeno poslovne sposobnosti. U ovom postupku izričitom zakonskom odredbom priznata je procesna sposobnost i legitimacija za vođenje postupka i licu koje je odlukom suda lišeno poslovne sposobnosti. Procesna sposobnost je priznata i licu koje je delimično lišeno poslovne sposobnosti. Ovakvo zakonodavno rešenje je sasvim razumljivo jer se radi o ličnom statusu jednog fizičkog lica.

50. Pošto sprovede postupak sud može odlučiti da se lice, koje je rešenjem suda bilo potpuno lišeno poslovne sposobnosti, suda delimično liši poslovne sposobnosti pod uslovom da za to budu ispunjeni zakonski uslovi. Ovom novom odlukom u ovom postupku sud će izmeniti svoje ranije rešenje i odrediti delimično lišenje poslovne sposobnosti ako su se posle pravnosnažnosti ranijeg rešenja o potpunom lišenju poslovne sposobnosti okolnosti u toj meri izmenile u tom smislu da se duševno stanje stranke toliko popravilo da je sada dovoljno da učesnik bude samo delimično lišen poslovne sposobnosti.

Propisi u SRH predviđaju da sud, ako odluci da odbije predlog za potpuno ili delimično vraćanje poslovne sposobnosti, može da odluci da se pre isteka određenog roka, ali ne duže od godinu dana, ne može tražiti ponovo vraćanje poslovne sposobnosti odn. da se ne može opet pokrenuti postupak, ako iz rezultata postupka s velikom verovatnošću proizlazi da za određeno vreme ne treba očekivati izlečenje ili znatno poboljšanje psihofizičkog stanja lica koje je lišeno poslovne sposobnosti. U tom slučaju, predlog koji eventualno bude podnesen pre isteka određenog roka sud će odbaciti rešenjem (čl. 369. ZBPO SRH). Ovakvo zakonodavno rešenje predviđeno je da bi se sprečila zloupotreba instituta o vraćanju poslovne sposobnosti i sprečilo učestalo podnošenje neosnovanih predloga kojima se pokriće ovaj postupak što se negativno odražava na zdravstveno stanje lica prema kome se postupak vodi.

U vanparničnom procesnom pravu naše republike ovakvo zakonodavno rešenje nije predviđeno. I pored toga, iako to nije izričito predviđeno, sud će biti dužan da pre no što otvorí postupak za vraćanje poslovne sposobnosti brižljivo oceni da li su nastupile okolnosti koje opravdavaju izmenu ranijeg rešenja i statusa stranke da se samo sprovođenje ovog postupka ne bi negativno odrazilo na zdravstveno stanje lica koje je lišeno poslovne sposobnosti. Čini se, ipak, da bi bilo poželjno da se ovakva odredba nađe u samom zakonu, jer bi to omogućavalo суду да doneše rešenje o odbacivanju predloga i da na taj način zaštiti interes lica u pitanju.

LA PROCÉDURE DE LA PRIVATION DE LA CAPACITÉ CONTRACTUELLE

R e s u m é

La capacité juridique et la capacité contractuelle sont deux attributs fondamentaux d'une personne physique qu'on n'acquiert et ne perd pas en même temps. La capacité contractuelle, qui cesse régulièrement par la mort, peut cesser aussi au cours de la vie d'une personne majeure, par des raisons prévues par la réglementation des rapports du droit de la famille, c'est-à-dire dans le cas de l'enlèvement de la capacité contractuelle qu'on nomme dans la législation „privatation de la capacité contractuelle”. La privation de la capacité contractuelle s'exerce dans le processus juridique spécial, d'après les règles de la procédure extrajudiciaire.

La procédure de la privation de la capacité contractuelle est une procédure spéciale extrajudiciaire qui appartient au groupe des procédures pour la régularisation des états personnels et elle est régulée par la nouvelle Loi sur les porcédés extrajudiciaires de la RS de la Serbie, par laquelle est pour la première fois codé le Droit de procédure extrajudiciaire républicain.

Dans son travail l'auteur traite la procédure de la privation de la capacité contractuelle: son introduction, son cours, les décisions qu'on rend dans cette procédure, leur effet, les moyens de droit contre ces décisions et l'effet de la décision par laquelle une personne est totalement ou partiellement privée de la capacité contractuelle.

Outre cela, l'auteur traite aussi le processus pour la réstitution de la capacité contractuelle privée. L'auteur indique aussi les nouvelles solutions existant dans le droit des autres républiques et provinces autonomes, ainsi que les anciennes solutions législatives du Droit yougoslave.

